

to eliminate market imperfections (failures). It needs to be admitted that liberalism in foreign trade policy is a result of, but not a reason for the effective internal economic policy of the state; nor is it the main alternative of protectionism. These conclusions are fully confirmed by EU practices: although national forms of protectionism are not welcome by the single European market, government intervention can be considered as an ancillary instrument of liberal economic patriotism and liberalism in the economy (especially in the context of the proclaimed policy of re-industrialization or "new industrial policy of EU).

Key words: *economic nationalism, economic patriotism, neo-protectionism, economic development.*

УДК 339.92(4)

О.А. Беззубченко, О.В. Челях

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ПРОЦЕСІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КРАЇН ЄВРОПИ

У статті розглянуто характерні риси інтеграційних процесів в Європейському регіоні. Проаналізовано взаємозв'язок інтеграції з конкурентоспроможністю економіки країн. Визначено позитивні та негативні наслідки розвитку регіональної інтеграції в країнах Європи. Розраховано показники, що характеризують стан конкурентоспроможності європейського регіону.

Ключові слова: *Європа, Європейський Союз, регіональна інтеграція, глобалізація, конкурентоспроможність економіки.*

Постановка проблеми. З розвитком технологій, ступінь нарощування обсягів світової торгівлі зростає надзвичайними темпами, що робить необхідним збільшення кількості взаємозв'язків та поглиблення співробітництва між економіками різних країн. Процеси регіональної інтеграції та глобалізації стали невід'ємною складовою світової економіки сьогодення. Найбільш розвинутим за ступенем інтеграції є насамперед європейський регіон, у якому Європейський Союз виступає, як передова модель інтеграції сучасності. В межах даного регіону об'єднано країни з різним ступенем економічного розвитку. У зв'язку з цим постає питання про розмір впливу процесу інтеграції на розвиток економіки окремої країни, рівень конкурентоспроможності регіону в цілому та доцільності подальшого розвитку цих процесів.

Метою статті є дослідження впливу процесів регіональної інтеграції на конкурентоспроможність країн Європейського Союзу.

Викладення основного матеріалу. Історично відомо, що розвинуті країни використовували країни з нижчим рівнем розвитку, як ринок збуту товарів та сировинний придаток. Основним показником, який відображує готовність країни до нарощування ступеню взаємозв'язку у регіоні, є конкурентоспроможність економіки. Чим більша конкурентоспроможність, тим більшу користь для економіки регіону принесе інтеграція. Необхідність дослідження полягає у визначенні деструктивних ефектів для економіки країн, що інтегруються, їх контролю та створення механізмів зменшення негативного впливу на розвиток цих процесів.

Дану проблему вже не раз розглядали вітчизняні та іноземні вчені. Так, німецький вчений та політичний діяч Клаус Генш, у своїй статті «The Future of The Future of European Integration: Visions, Challenges, Perspectives» проаналізував, можливі наслідки подальшої європейської інтеграції. Він дійшов до висновку того, що

для успішного розвитку регіону необхідно створити умови незалежного стратегічного та оперативного контролю, в якому не будуть існувати можливості для суб'єктивізму. Також він підкреслив важкість створення таких механізмів та зробив прогноз на подальші кроки інтеграції у європейському регіоні. Він вважає, що в подальшому європейський регіон буде представляти собою єдину федеративну державу до складу, якої приєднаються інші країни з нижчими темпами розвитку ніж у основних складових країнах регіону [1].

Вчений Кротюк С.В. у статті «Європейська інтеграція: успіхи та проблеми» відзначив Європейський союз, як основу регіональної інтеграції Європи. Проте, він намагався у своєму дослідженні створити, модель стратегічного розвитку Європи, зробивши акцент на усіх можливих негативних моментах неконтрольованої інтеграції. Він досліджував можливість застосування моделі Європейського Союзу для інших регіонів та скорегував можливі шляхи розвитку за умови використання даної моделі відповідно до умов окремих країн та регіонів світу [2].

Для оцінки конкурентоспроможності національної економіки застосовують кількісні (hard data) та якісні (survey data) (експертні та соціологічні) методи. Кількісні — базуються на використанні математичних і статистичних методів аналізу для показників. Це здебільшого стосується обсягів ринку в грошовому чи натуральному вираженні, цін, витрат і факторів, які на них впливають. Даний метод використовують у своїх дослідженнях, передусім, консалтингові фірми, які оцінюють конкурентоспроможність різних країн світу та роблять конкретні техніко-економічні обґрунтування різних методів і підходів до їх підвищення. Кількісний аналіз доповнює якісний, оскільки не всі фактори та механізми зростання конкурентних переваг нагромадження потенціалу конкурентоспроможності, можна виміряти.

Цей метод достатньо точний, хоча й дає можливість оцінити явище через певний проміжок часу [3].

Щорічно з 1971р. складаються рейтинги конкурентоспроможності країн, які доповідаються на Всесвітньому економічному форумі. Методологія визначення конкурентоспроможності змінювалась протягом років. З 2000 р. Дж. Саш запропонував використання індексу конкурентоспроможності для росту (Growth Competitiveness Index, GCI), що базувався на теорії економічного росту. Роботу в цьому напрямку продовжив в цьому ж році професор М.Портер, який запропонував індекс конкурентоспроможності бізнесу (Business Competitiveness Index, BCI), що базується на детальному дослідженні мікроекономічних аспектів в тій чи іншій країні.

Розширення ЄС останніх років суттєво вплинуло на розвиток теоретичних концепцій європейської інтеграції: модель «різношвидкісної» інтеграції (К. Ламмерс, В. Шобле); концепція концентричних кіл (Е. Балладюр); ядро європейської інтеграції (піонерні групи); Європа а ля карте (Дж. Мейджор), Європа регіонів (У.Ванноп). Розширення ЄС, яке відбулося протягом 2000-х років, накопичення внутрішніх проблем розвитку зорієтували подальший розвиток економічних досліджень європейської інтеграції на пошук шляхів підвищення конкурентоспроможності [4]. Сам Європейський регіон привабливий центр для інвестицій, торгівлі та фінансів. Він має вигідне географічне положення, розвинуту систему транспортних шляхів. Всі країни учасниці Європейського союзу є розвинутими країнами. За результатами оцінювання Всесвітнього економічного форуму країни ЄС мають високі індекси конкурентоспроможності, які розраховуються на основі аналізу розвитку інфраструктури, розміру ринку, доступу до фінансів та інших дев'яти показників. (Рис. 1)

Незважаючи на це декілька країн мають нижчі рівні конкурентоспроможності в порівнянні з більш розвинутими країнами інтеграційного об'єднання. Так найбільший

індекс мають Німеччина, Нідерланди та Фінляндія, для них він складає 5,5., далі знаходяться Велика Британія та Швеція з показником 5,4. Треба зазначити, що ці країни були членами ЄС ще з початку його офіційного утворення у 1993 році. Подальші хвилі розширення ЄС характеризуються приєднанням країн з нижчим рівнем економічного розвитку та відповідними індексами конкурентоспроможності. Ці країни досі не досягли рівнів розвитку високо розвинених країн, проте в рамках програми об'єднання на кожного нового члена ЄС було розроблено 10 річний план інвестування та розвитку з метою підвищити економіку до сприятливого рівня.

Найперше що зазнає впливу після інтеграції це торгівля, тому, що знімаються митні обмеження на рух товарів. Незважаючи на це перешкодою до підвищення торговельних потоків може стати низька конкурентоспроможність товарів нової країни.

Розвиток європейської моделі інтеграції передбачає формування єдиного європейського ринку, відкритого для іноземного бізнесу на паритетних і взаємовигідних началах для європейських компаній на зовнішніх ринках. Глибока інтеграція в рамках ЄС стала важливою умовою розвитку міжнародної конкурентоспроможності європейських виробників на зовнішніх ринках. [4].

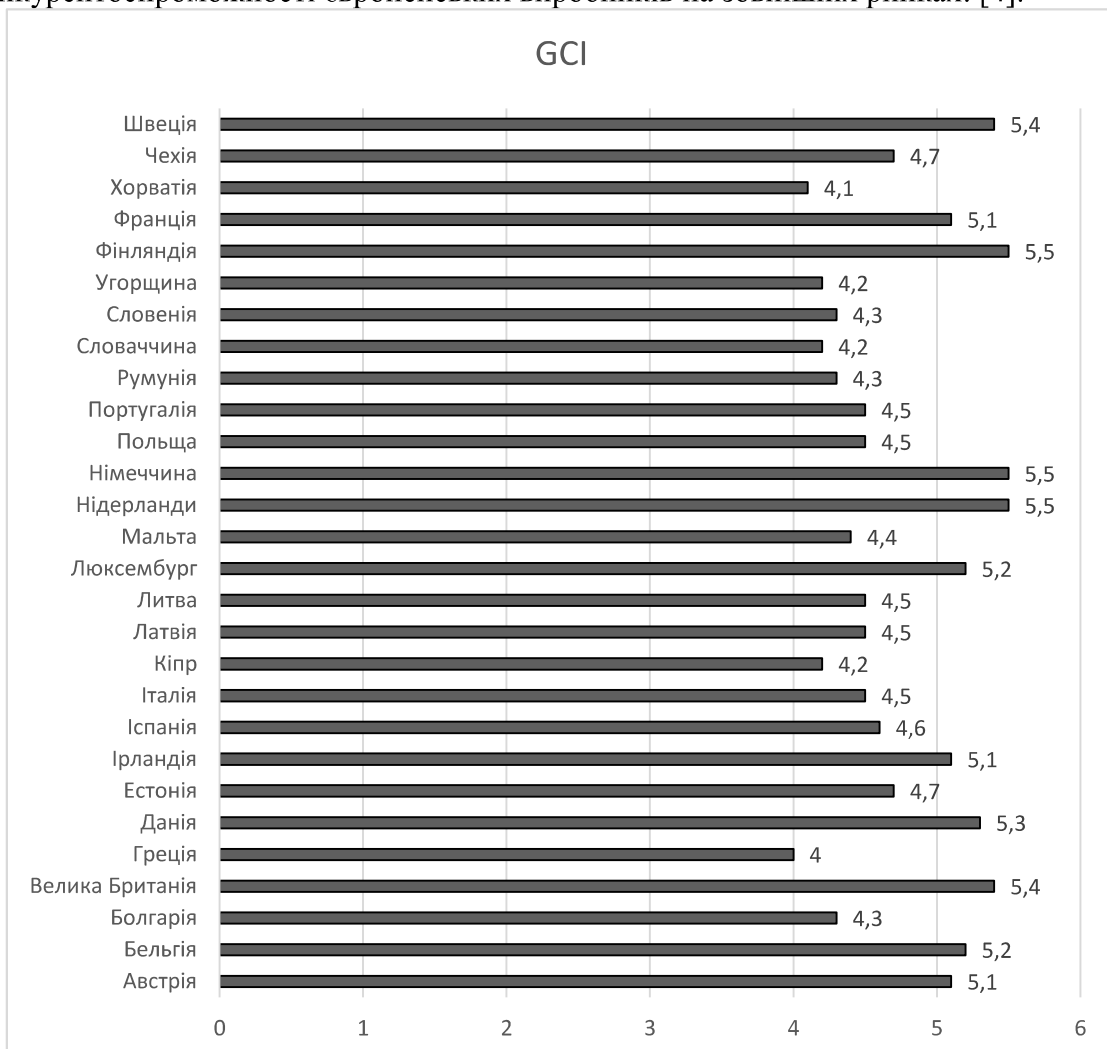

Рис. 1. Індекс конкурентоспроможності країн ЄС у 2016 році [5]

За прогнозом у майбутньому буде спостерігатись збільшення обсягів торгівлі об'єднання у 2017 – 2019 роках. Так у 2019 році обсяги торгівлі зростуть до 6720040

млн. дол., що перевищуватиме докризовий показник на 477035,1 млн. дол. (на 7%) і може свідчити на користь належного рівня конкурентоспроможності європейського регіону[6, 7]. Проте, дослідження абсолютних значень обсягів експорту ЄС не дозволить в повному обсязі здійснити аналіз конкурентоспроможності регіону в сфері торгівлі. З метою оцінки рівня стану торговельних відносин всередині ЄС та інтеграційного об'єднання з іншими країнами світу необхідно проаналізувати відносні значення показників, що характеризують торгівлю (Рис. 2).

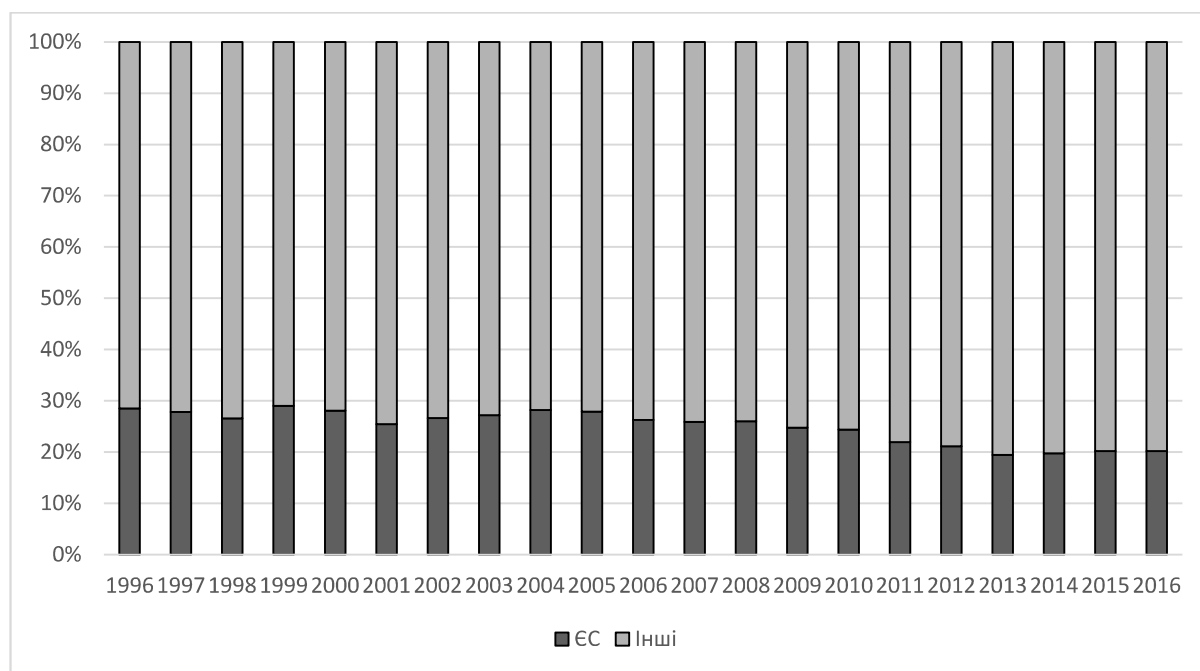

Рис. 2. Динаміка питомої ваги торгівлі країн ЄС у світовій торгівлі, 1996 – 2016 рр., % [5]

Згідно з даними ЮНКТАД питома вага обсягів торгівлі ЄС в світових обсягах знижувалась протягом останніх 20 років. Так у 1996 році частка ЄС дорівнювала 28,48%, а вже у 2016 році скоротилася до 20,22%, причому це відбувалося в умовах розширення інтеграційного об'єднання. На це зниження впливало багато факторів, серед яких збільшення темпів приросту обсягів торгівлі інших регіонів світу (Азія, Латинська Америка), світова фінансова криза, приєднання до ЄС країн з нижчим рівнем економічного розвитку та інші.

Згідно міжнародних прогнозів, при збереженні існуючих тенденцій у розвитку економіки Євросоюзу в світовому господарстві в результаті втрати нею необхідної динаміки, гнучкості, інноваційності, до 2050 р. 45 % світового ВВП вироблятиметься в Китаї, 31% – в США і лише 17% – в країнах ЄС. Питома вага Китаю, США і Європейського Союзу в світовій торгівлі відповідно складатиме 51, 17 і 17 % [8]. Проте, питома вага країн ЄС сьогодні залишається значною в світовій торгівлі та складає майже 20%, що свідчить про вельми достатній рівень конкурентоспроможності європейського ринку та його привабливість для іноземних інвесторів.

На основі проведеного аналізу (Рис. 3) можна відзначити достатню інтенсивність торгівлі в середині регіону, яка значно перевищує обсяги торгівлі країн ЄС з іншими регіонами світу.

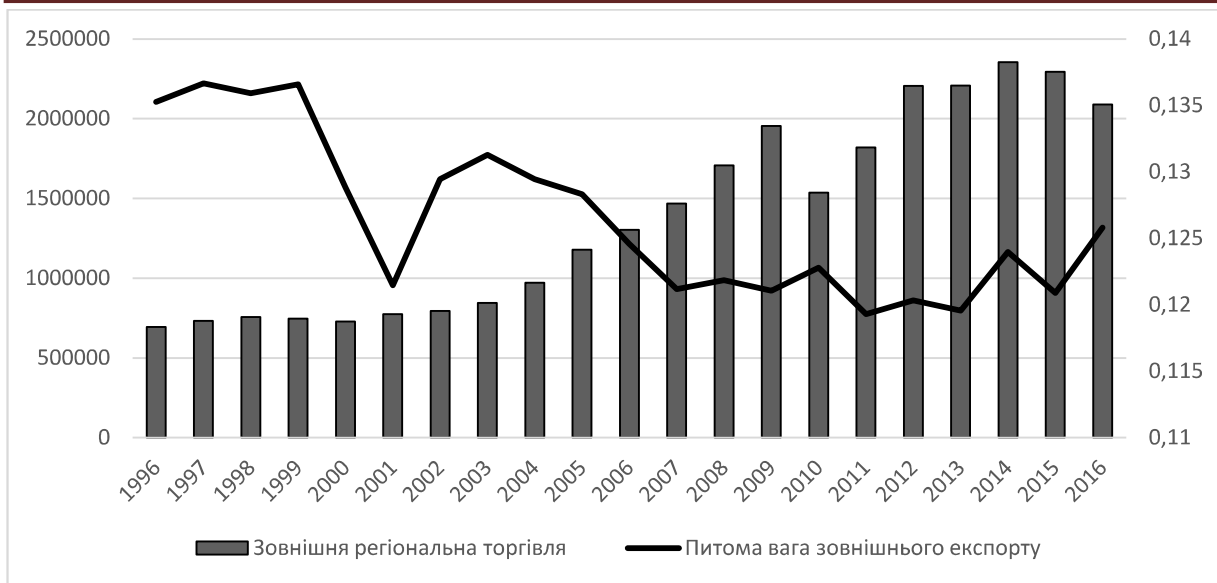

Рис. 3. Динаміка обсягів зовнішньорегіональної торгівлі та питомої ваги зовнішнього експорту у загальному експорті країн ЄС протягом 1996 – 2016 рр., у млн. дол. [5]

Для більш детального аналізу інтенсивності процесів інтеграції в Європейському регіоні проведено порівняння частки внутрішньорегіональної та зовнішньорегіональної торгівлі основних регіональних інтеграційних об'єднань світу (Рис. 4).

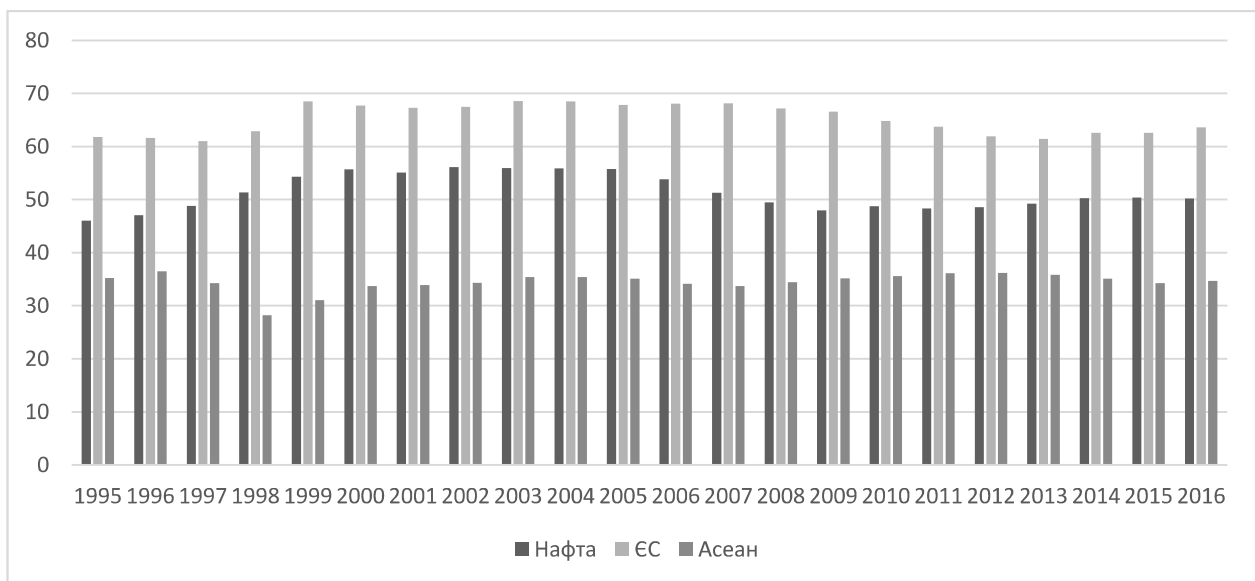

Рис. 4. Динаміка частки внутрішньорегіональної торгівлі у загальному обсязі торгівлі НАФТИ, ЄС та АСЕАН протягом 1995 – 2016 рр., у % [5]

Як свідчать проведені розрахунки ЄС має найбільший показник частки внутрішньорегіональної торгівлі серед усіх інтеграційних об'єднань. Загалом протягом усього аналізованого періоду спостерігається коливання цього показника в межах 60 – 70 %. Найвище значення 68,52% було досягнуто у 2004 році після найбільш численного приєднання країн до ЄС.

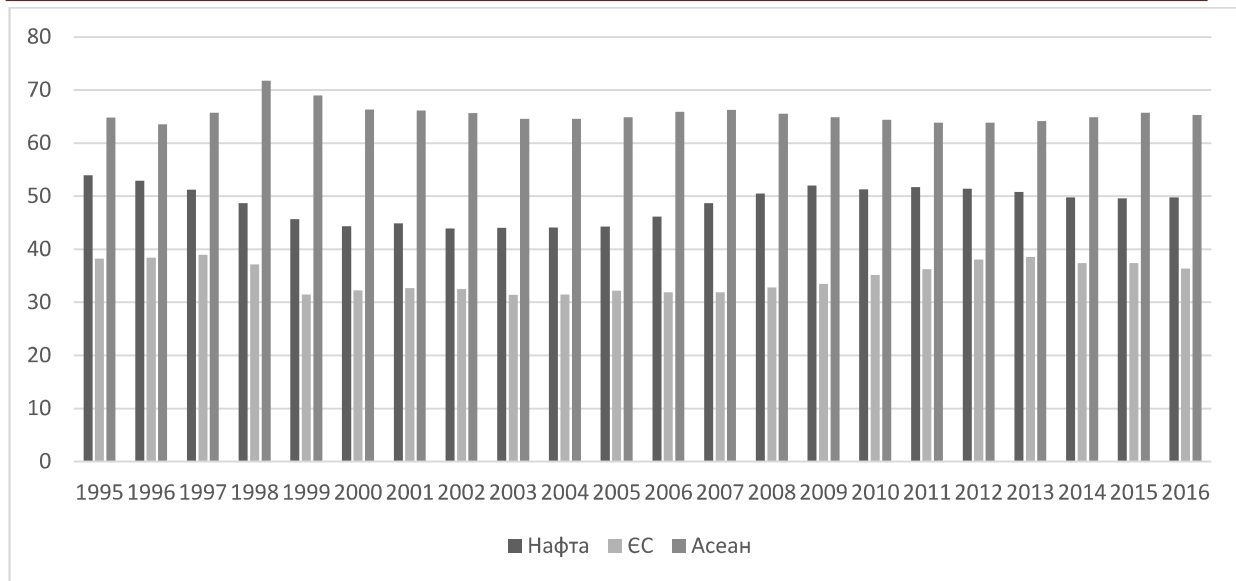

Рис. 5. Динаміка частки зовнішньорегіональної торгівлі до загального обсягу торгівлі НАФТА, ЄС та АСЕАН протягом 1995 – 2016 рр., у % [5]

Щодо частки зовнішньорегіональної торгівлі, динаміку якої наведено на рисунку 5, то найбільше її значення має АСЕАН в межах від 60% до 72% протягом досліджуваного періоду. Саме це інтеграційне об'єднання найбільш орієнтовано на торгівлю з країнами поза межами групи.

Більш детально відображує напрямок та характер торгівлі індекс інтенсивності регіональної торгівлі (Рис. 6). Згідно з результатами розрахунку індексу, протягом усього досліджуваного періоду спостерігається поступове зростання значення цього показника.

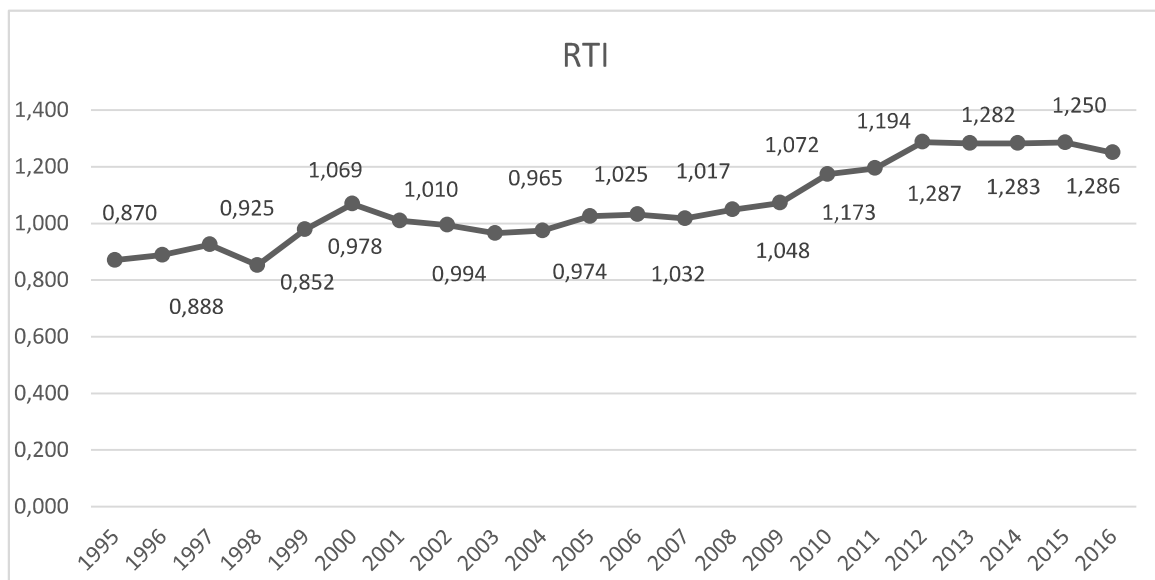

Рис. 6. Динаміка індексу інтенсивності регіональної торгівлі ЄС у 1995 – 2016 рр. [5]

Вже починаючи з 2000 року індекс інтенсивності регіональної торгівлі перевищував значення 1. Це свідчить про наявність географічної переваги в торгівлі

між країнами. Такі результати обумовлені перш за все існуванням відповідних інтеграційних пріоритетів у контексті розвитку міжнародних відносин країн ЄС, розвитком внутрішньої політики, спрямованої на вирішення довгострокових структурних завдань розвитку об'єднання через створення таких умов, за яких ринкові стосунки могли б розвиватися найбільш ефективно.

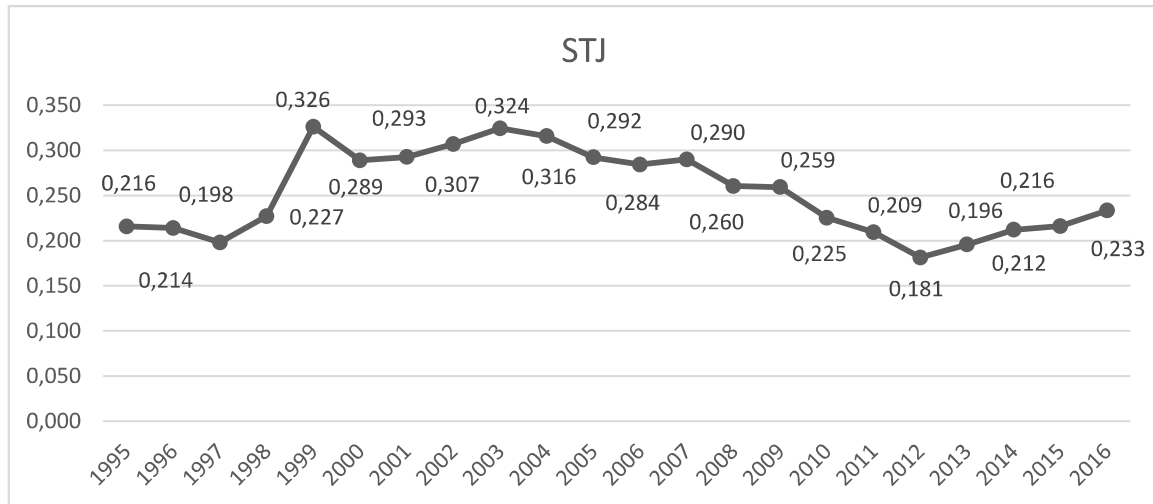

Рис. 7. Динаміка індексу симетричної торгової інтroversії ЄС у 1995 – 2016 рр. [5]

Ще одним індексом, який характеризує регіональну торгівлю є індекс симетричної торгової інтroversії (Рис. 7). Він перш за все відображає темп зростання торгівлі всередині регіону в порівнянні з темпом зростання торгівлі з іншим світом. Результати розрахунків свідчать, що в країнах Європейського регіону спостерігається збільшення інтенсивності торгівлі саме всередині регіону.

Для визначення місця Європейського регіону в світовій торгівлі, а також для аналізу зміни його конкурентних переваг протягом досліджуваного періоду, здійснено розрахунок коефіцієнту виявленої порівняльної переваги за різними галузями торгівлі (рис. 8-10).

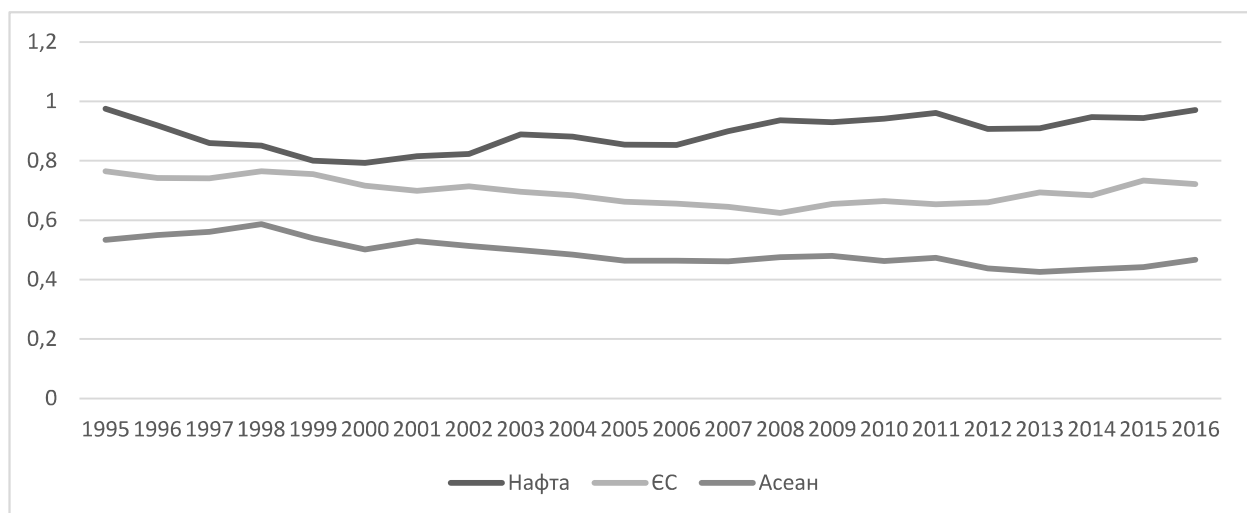

Рис. 8. Динаміка коефіцієнту виявленої порівняльної переваги НАФТА, ЄС та АСЕАН в торгівлі сировиною у 1995 – 2016 рр. [5]

Згідно з графіком на рисунку 9 жодне інтеграційне об'єднання не має порівняльних переваг в торгівлі сировиною тому, що коефіцієнт Баласса не перевищує значення 1. Проте країни ЄС посідає друге місце, після країн НАФТА. Відсутність порівняльних переваг в торгівлі сировиною можна обумовити низьким попитом в цих країнах на продукцію з невисокою доданою вартістю та спрямування на розвиток НДДКР та впровадження нових продуктів і технологій.

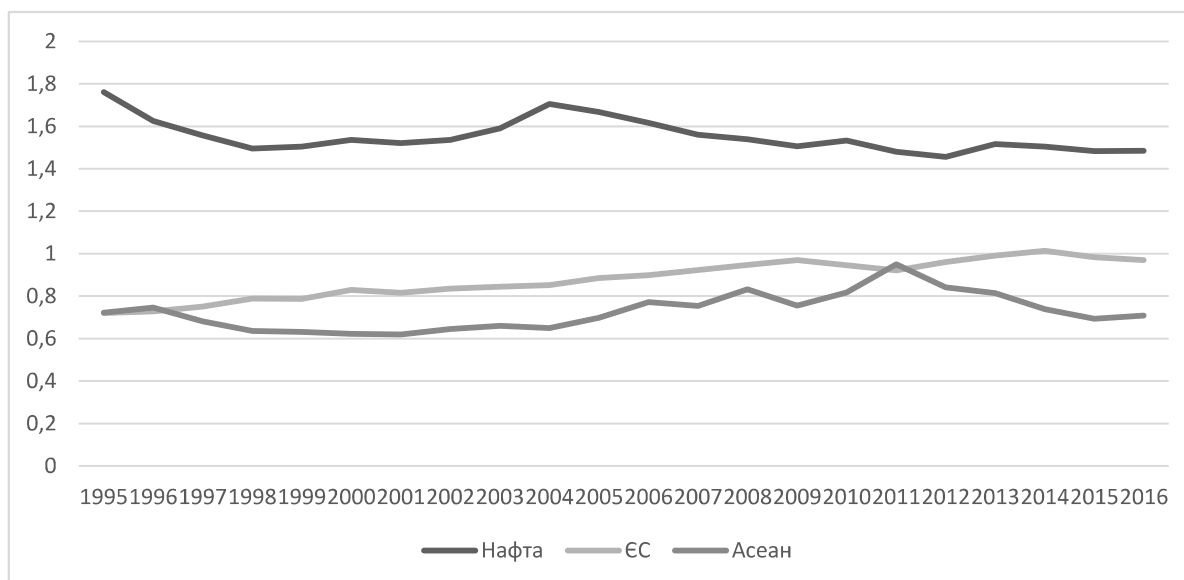

Рис. 9. Динаміка коефіцієнту виявленої порівняльної переваги НАФТА, ЄС та АСЕАН в торгівлі продукцією сільського господарства у 1995 – 2016 рр.[5]

В торгівлі сільськогосподарською продукцією дещо інша ситуація. Найбільше значення коефіцієнту мають країни НАФТА, що свідчить про наявність порівняльних переваг за цією групою товарів. Проведений аналіз доводить, що RSA країн НАФТА та АСЕАН зазнав зменшення у період з 1995 р. по 2016 р. а країни ЄС, навпаки демонструють його збільшення за даною групою товарів протягом аналізованого періоду.

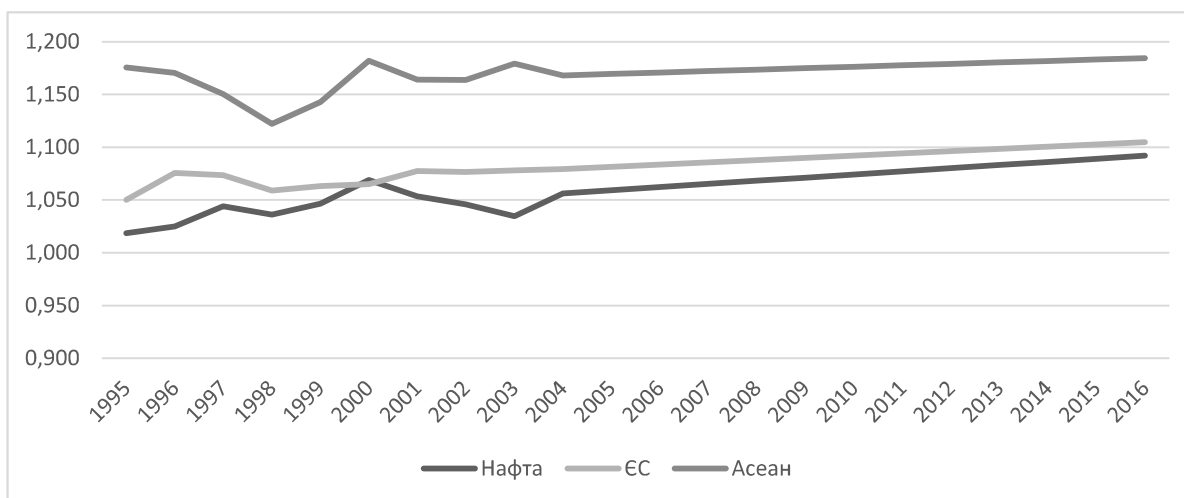

Рис. 10. Динаміка коефіцієнту виявленої порівняльної переваги в торгівлі НАФТА, ЄС та АСЕАН промисловою продукцією у 1995 – 2016 роках [5]

В промисловій сфері найбільші переваги має продукція країн АСЕАН, що є характерним для країн, які розвиваються, та в свою чергу призводить до поступового зменшення внеску розвинених країн у світове виробництво та світову торгівлю. Найнижче значення коефіцієнту Баласса мають країни НАФТА. Для країн ЄС характерним є помірне зростання цього показника протягом усього досліджуваного періоду.

Таким чином, проведений аналіз свідчить про наявність певних проблем міжнародної конкурентоспроможності європейських виробників на зовнішніх ринках. Внутрішні проблеми розвитку ЄС, що насамперед пов'язані з боргами деяких країн-учасниць, недостатньою стійкістю та ліквідністю банківської системи, погіршенням стану ринку праці, зростанням безробіття, інфляційним тиском загострюють питання поглиблення інноваційної інтеграції між європейськими країнами без якої неможливо вирішити проблему підвищення рівня конкурентоспроможності об'єднання. Така ситуація потребує прийняття відповідної стратегії інтеграційного розвитку з іншими країнами світу, без чого неможливо посилити позиції європейських компаній на міжнародних ринках, підвищити їх конкурентоспроможність. Вагомим, стримуючим зростання рівня конкурентоспроможності ЄС в цілому фактором, залишається асиметричний розвиток його регіонів. І вирішити ці питання можливо через розвиток партнерських відносин з іншими країнами та регіонами світу.

Список використаної літератури

1. Klaus Hansch The Future of European Integration: Visions, Challenges, Perspectives [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://259-263-Haensch.pdf>
2. Кротюк С.Ф. Європейська інтеграція: успіхи та проблеми/С.Ф. Кротюк//Вісник Київського міжнародного університету. Серія: Міжнародні відносини. – 2007. – Вип. 5. – с. 17 – 18; Krotiuk S.F. Yevropeiska intehratsiia: uspiky ta problemy/S.F. Krotiuk//Visnyk Kyivskoho mizhnarodnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni vidnosyny. – 2007. – Vyp. 5. – s. 17 – 18
3. Крючкова І. В. Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення / І. В. Крючкова. - К: Основа, 2007. - 488 с.; Kriuchkova I. V. Konkurentospromozhnist ekonomiky Ukrainy: stan i perspektyvy pidvyshchennia / I. V. Kriuchkova. - K: Osnova, 2007. - 488 s.
4. Булатова О. В. Розвиток європейської інтеграційної моделі в контексті формування інноваційної конкурентоспроможності країн / О. В. Булатова // Економічний простір. - 2014. - № 84. - С. 5-14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2014_84_3; Bulatova O. V. Rozvytok yevropeiskoi intehratsiinoi modeli v konteksti formuvannia innovatsiinoi konkurentospromozhnosti krain / O. V. Bulatova // Ekonomichniy prostir. - 2014. - № 84. - S. 5-14. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2014_84_3
5. Official webpage of General Assembly on Tariffs and Trade [Internet source] – Access mode: http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en
6. Лук'яненко Д.Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності/Д.Г. Лук'яненко. – К.: КНЕУ, 2015. – 203 с.; Lukianenko D.H. Ekonomichna intehratsiia i hlobalni problemy suchasnosti/D.H. Lukianenko. – К.: КНЕУ, 2015. – 203 s.
7. Чужиков В. І. Економіка зарубіжних країн/В.І. Чужиков. - К.: КНЕУ, 2015. — 308 с.; Chuzhykov V. I. Ekonomika zarubizhnykh krain/V.I. Chuzhykov. - К.: КНЕУ, 2015. — 308 s.

8. State of the Innovation Union 2011. Report From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu>

Стаття надійшла до редакції 18.10.2017.

О. Bezzubchenko, О. Cheliakh

INFLUENCE OF REGIONAL INTEGRATION ON EUROPEAN COUNTRIES COMPETITIVENESS

The article highlights peculiarities of present world economic cooperation. It states, that interactions between countries are result of technological progress. Moreover, author emphasizes, that regional integration and globalization are inevitable part of present day world. The main problem, which was analyzed in the article, is a measure of regional integration impact on economic competitiveness. The source of research is based on dynamic changes in European countries during the period from 1995 till 2016. Author trying to make a forecast for the future integration development and probable negative consequences. In combination with previous researches and present statistical sources, became possible to create a tendency model, count effective coefficients, that bring an excellent result of analysis in dynamic changes of main indexes, which complement economic competitiveness. As the result of this research, author trying to emphasize a necessity of strategic planning and control. Nevertheless, it is hard to bring this control to a complete level, because otherwise it affects a sovereignty of particular country. Moreover, author dwells upon positive effect of regional integration increase, because it leads to creation of united economic area, where is no more barriers between countries and only a strong competition, which bring a great contribution for growth of GDP per capita. In this article described a main pillar of economic competitiveness. Moreover, author made a research of particular economic spheres. He brings dynamic calculation of changes in trade, foreign direct investment flows during extension and intensification of integration in European region. In addition to forecast of economic trends in this article provided indexes, that stipulate analysis necessity. All these coefficients emphasized a big role of European region in the world economy. Author trying to measure volumes of trade and investment intensity in biggest regions of the world as it shows superiority of European region compared to others.

In conclusion of research, author describes a possible state of affairs in a future world economy. He states, that with technological development a question of stable growth will get a much bigger role, because, anyway, integration leads to united world economy without distinct regional differentiation. Author emphasized a big role of strategical regulation in integrated economies, otherwise, globalization and regional development without perfect control will leads to resource concentration in one part of region and its scarcity in another. Moreover, he tells, that strategical policy should be made by international organization, which provide objective control.

Key words: Europe, EU, regional integration, globalization, competitiveness